

Charakterystyka geograficzna i przyrodnicza

Terenem działania Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki” (LGD) jest od 2008 roku obszar 6 gmin leżących w zlewni rzeki Radomki. Gminy te wchodziły w skład dwóch powiatów tj. powiatu radomskiego (Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew) i powiatu przysuskiego (Przysucha, Wieniawa). W skład gmin wchodzi 157 wsi i 197 wiejskich miejscowości.

Obszar LGD usytuowany jest w południowo - zachodniej części województwa mazowieckiego. Otaczają go powiaty: białobrzeski, kozienicki, szydłowiecki z województwa mazowieckiego oraz powiat konecki z województwa świętokrzyskiego. W skład otaczających gmin wchodzi następujące gminy: Gielniów, Rusinów, Potworów, Radzanów, Stara Błotnica, Stromiec, Głowaczów, Jastrzębia, Radom, Kowala, Orońsko, Szydłowiec, Chlewiska, Gowarczów. Obszar LGD znajduje się pod silnym wpływem miasta Radomia. **Obszar LGD jest spójny przestrzennie znajduje się w jednym obrysie geograficznym.**

Granica obszaru LGD przebiega po granicach administracyjnych gmin. Łącznie zajmują obszar 737 km² (73 718 ha).

Tabela 1: Gminy należące do Stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

Lp.	Gmina	Powierzchnia w ha
1.	Jedlińsk	13 872
2.	Przytyk	13 412
3.	Przysucha	18 131
4.	Wieniawa	10 403
5.	Wolanów	8 285
6.	Zakrzew	9 615
RAZEM		73 718

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Pod względem administracyjnym wszystkie gminy analizowanego obszaru są gminami wiejskimi, z wyjątkiem gminy Przysucha, która jest gminą miejsko-wiejską.

Członkostwo Gmin w LGD jest podyktowane pozytywnymi doświadczeniami współpracy pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządowymi oraz tym, że procesy rozwoju regionu nie zamykają się na poziomie powiatu. Gminy od 1996r. współpracują w ramach zrzeszenia samorządowego Związku Gmin Radomka. W 2008r. władze Gmin podjęły decyzję o przystąpieniu stowarzyszenia „Razem dla Radomki” Lokalna Grupa Działania.

Każda z gmin ma podobną strukturę geograficzną, mającą nizinny charakter. Gminy wchodzące w skład LGD położone są w obrębie Równiny Radomskiej, stanowiącej część Krainy Wzniesień Południowo-Mazowieckich, która obejmuje teren w zasadzie płaski, rozcięty doliną rzeki Radomki i jej dopływów, opadający generalnie w kierunku północno-wschodnim. Rzeźba regionu ukształtowana została przez zlodowacenie środkowopolskie, które docierając do podnóża Gór Świętokrzyskich wyrównało i przykryło stare podłoże zbudowane z miękkich skał jurajskich i kredowych. Równinę tą przecinają, stosunkowo płytkie, doliny rzek: Radomki, Dobrzycy, Bosaka. Deniwelacja terenu waha się pomiędzy 100 m n.p.m. a 150 m n.p.m. w okolicach Jedlińska i Przytyka, 150 a 200 m n.p.m. w Zakrzewie, Wieniawie oraz Wolanowie, natomiast w okolicach Przysuchy przekracza 250 m n.p.m, a u źródeł rzeki Radomki - 4 km od miasta Przysucha osiąga 310 m n.p.m. Struktura gleb pradoliny wytworzonych pod wpływem zmiennych stosunków wodnych w okresie zlodowacenia północno-polskiego charakteryzuje się bogatym urzeźbieniem o cechach akumulacyjnych i erozyjnych. Dominują na ogół gleby o średniej przydatności rolniczej. W zagłębieniach terenowych wykształciły się mady próchniczne i gleby bagienne. Południowe obrzeże doliny tworzą ubogie, głębokie utwory piaszczyste, a północne, utwory piaszczyste, z domieszką części pylastych na glinach zwałowych. Są to gleby przydatne dla upraw rolnych.

Elementem spajającym wszystkie gminy jest Rzeka Radomka - dawniej zwana Radomierzą, będąca lewobrzeżny dopływ Wisły. Radomka to rzeka długości ok. 100 km z dorzeczem ponad 2000 km². Wypływa ze źródeł w Lasach Przysusko - Koneckich około 4 km na południe od Przysuchy. Jej prawobrzeżnym dopływem na terenie powiatu przysuskiego jest Jabłonica, lewobrzeżnym Wiązownica. Rzeka po zejściu z rejonu wzgórz płynie w dość szerokiej pradolinie będącej pozostałością po lądolodzie, który tu miał dłuższy postój. Na Radomce tuż po przyjęciu głównych dopływów (prawych) Szabasówka i Jabłonica postawiono zaporę betonowo-ziemną (blisko 0,5 km długości), która utworzyła Zalew Domaniowski (Domaniowskie Morze) o pow. 500 ha. Dolina rzeki charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem roślinności z zachowanymi w krajobrazie rolniczym enklawami półnaturalnych terenów zalewowych, które w powiązaniu z zadrzewieniami i roślinnością leśną zboczy i wysoczyzny, tworzą cenny kompleks przyrodniczy.

O spójności przyrodniczej decyduje nizinny charakter obszaru z przewagą łąk, pól uprawnych, nieużytków rolnych i nierównomiernie rozmieszczenie lasów. Występują te same gatunki zwierząt. Poza podobieństwami świata roślinnego i zwierzęcego, tereny te łączą zbliżone warunki klimatyczne. Lesistość obszaru LGD jest stosunkowo duża (ok. 20,38 %) i ciągle wzrasta. Przeważają drzewostany sosnowe, występują także drzewostany mieszane, a w runie można odnaleźć wiele gatunków charakterystycznych dla borów grabowych i dębowych. Przyjmując klasyfikację leśną są to lasy mieszane świeże. Zwarty kompleks tworzą lasy przysusko-szydłowieckie w południowo-zachodniej części powiatu przysuskiego

zlokalizowany w obrębie gmin: Przysucha. Zalesienie tej gminy jest największe (52,50%). Na terenie gmin Przysucha i Wieniawa występują lasy wodochronne, których zadaniem jest ochrona zasobów wód siedliskowych wilgotnych i bagiennych oraz zapewnienie prawidłowej retencji w rejonach źródliskowych rzek z towarzyszącymi im stawami, które mają przeznaczenie zarówno gospodarcze, jak i rekreacyjne. Średnia temperatura roczna wynosi ok. 8,5 st. C, lato jest dość długie, trwa 90-95 dni, zima chłodniejsza trwająca ok. 85 dni. Średnia temperatura stycznia wynosi -3 st. C, a lipca 18 st. C. Suma opadów rocznych to 550-600 mm.

Obszar dodatkowo wzbogacają zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: Rezerwat „Puszcza u źródeł Radomki” (gm. Przysucha), „Dolina rzeki Radomki”(gm: Przysucha i Borkowice), „Podlesie”(gm. Przysucha), Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Dolina Dobrzyca” (gm. Przytyk), „Dolina rzeki Jabłonicy”(gm. Wieniawa), lokalny węzeł ekologiczny z mozaiką biotopów „Plec” (gm. Wieniawa).

Uwarunkowania przyrodnicze pozwoliły na rozwój turystyki aktywnej w tym sieci turystycznych szlaków rowerowych oraz w ostatnich latach ścieżek Nordic Walking zlokalizowanych na terenie każdej z gmin. Inicjatorami powstania ścieżek i szlaków turystycznych były Gminy.

Rozwinięcie sieci szlaków rowerowo - turystycznych była możliwa szczególnie po otwarciu 8 IX 2000 roku „Zalewu Domaniowskiego”. Wody na rzece Radomce zostały spiętrzone przez zaporę o długości 660m i 10m wysokości. Zalew o charakterze retencyjno - rekreacyjnym ma 500 ha lustra wody, 6 km długości i od 600 - 1200 m szerokości. Zagospodarowaniem linii brzegowej zbiornika do celów rekreacyjno – wypoczynkowych zajęły się władze gmin: Przytyk, Wolanów i Wieniawa graniczące ze zbiornikiem, Związek Gmin Radomka, a także władze miasta Radomia i powiatów leżących nad rzeką. Swój wkład mają także lokalni przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i usług okołoturystycznych.

Wpływ lokalizacji gmin LGD wokół miasta Radom jest widoczny w układzie przestrzenny i oddziałuje na rozrost powierzchni zurbanizowanych także gmin okółradomskich oraz stan środowiska przyrodniczego. W tym wdrażana jest koncepcji utworzenia Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF), do którego włączone zostały gminy: Jedlińsk, Zakrzew, Wolanów, Przytyk. Zasięg ROF obejmuje łącznie 15 gmin, 3 powiaty, 4 miasta z kluczową rolą największego ośrodka metropolitalnego w regionie – Radomia. Powstać ma tzw. Zielony Pierścień („GREEN BELT”), którego celem jest m.in.: ¹zapobieganie zbytniemu rozrastaniu i rozlewaniu się tkanki miejskiej; osłabienie presji miasta na tereny wiejskie; ochrona struktury ekologicznej; tworzenie warunków do wypoczynku codziennego i świątecznego dla mieszkańców ROF przy zapewnieniu im dostępu do terenów wiejskich i otwartych; tworzenie warunków do rozwoju turystyki. 4 Gminy LGD stanowiąc mają w 31,77% obszaru ROF.

Cały obszar objęty działaniem LGD jest spójny terytorialnie pod względem geograficznym. Z uwagi na fakt, że gminy wchodzą w skład LGD sąsiadują ze sobą i położone są w jednym historycznie ukształtowanym obszarze, ich rozwój społeczny i gospodarczy przebiega w podobny sposób. Gminy niejednokrotnie uzupełniają swoje działania np. dot. zbiornika w Domaniowie, utworzenia ścieżek rowerowych i nordic walking.

¹ Materiały z spotkania informacyjno-konsultacyjne na temat „Zintegrowanego programu zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego” 12 luty 2015r.

Charakterystyka historyczna i kulturowa

W zbliżonym okresie nastąpił rozwój osadnictwa na obszarze obecnych gmin LGD. Na opisywanym obszarze pierwsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu wczesnopiastowskiego. Pierwsze grody obronne takie jak: Skrzynno oraz Skrzyńsko, obok nich powstawały osady rzemieślniczo - targowe, które przekształciły się później w miasta. Pierwsze wspomnienia o osadach, które stały się później siedzibą gmin z obszaru LGD, pochodzą z XIV oraz XV w. Atrakcyjne położenie na skrzyżowaniu dawnych szlaków handlowych determinowało dalszy rozwój. Historyczne związki i wspólnota powiązań obszaru LGD wiążą się niewątpliwie z uwarunkowaniami przyrodniczymi. Wszystkie gminy mają wspólną historię - tereny te nie ominęły zawieruchy historii: potop szwedzki, wojny napoleońskie, powstania, powstanie narodowe 1830r., 1863r. oraz tragedie I i II Wojny Światowej.

Na poziom i jakość życia ludności na omawianym obszarze znaczny wpływ ma środowisko kulturowe. Okresy świetności, bujnego rozkwitu regionu i czasu tragicznych wydarzeń przypominają zabytki architektury i budownictwa oraz obiekty historyczne, których na danym obszarze zachowało się dość dużo. W gminach można oglądać pałace, parki, dominują zabytki sakralne: kościoły, kapliczki. Na obszarze LGD żywa jest tradycja ludowa: działają zespoły ludowe (seniorów i młodzieży szkolnej), koła gospodyń wiejskich. Licznie odbywają się jarmarki ludowe, w ramach których kultywowane są rodzime tradycje: muzyczne, artystyczne, kulinarne.

Obszar LGD „Razem dla Radomki” może poszczycić się także ciekawymi związkami z postaciami sławnych ludzi: element grunwaldzki związany z rycerzem Mikołajem Powalą z Taczowa (gmina Zakrzew), z rodu Łabędziów, którzy w dobie renesansu wznieśli dwór w Żukowie (gmina Wieniawa) pochodził Mszczuj ze Skrzynna, który jak głosi legenda, zabił Ulricha von Jungingena, wielkiego mistrza krzyżackiego w bitwie pod Grunwaldem. W planach gminy Zakrzew jest powołanie Muzeum Etosu Rycerskiego. Przysucha to z kolei rodzinne miasto Oskara Kolberga. W mieście tym powstało muzeum jego imienia, a stałym elementem ekspozycji jest wystawa "Oskar Kolberg - etnograf, folklorysta, kompozytor - (1814 -1890)". Rokrocznie odbywają się impreza związane z tymi postaciami: Festyn „Rycerze Bogurodzicy”, „Dni Kolbergowskie”.

Z historią Przytyka związana jest postać jednego z najsłynniejszych polskich poetów Jana Kochanowskiego, który w 1570 roku poślubił Dorotę Podlódowską z Przytyka.

W okolicach Jedlińska (sołectwo Wsola) mieszkała rodzina Gombrowiczów. To tu Witold Gombrowicz pracował nad jedną ze swoich najważniejszych powieści – „Ferdydurke”. Tu także działa aktywnie Muzeum im. Witolda Gombrowicza organizujące wiele ciekawych artystycznie wydarzeń, zaliczyć które można do tzw. „kultury wysokiej”. W 1794r. niedaleko Jedlińska kwaterował sam Tadeusz Kościuszko. Do dziś w Jedlińsku kultywowany jest obrzęd ludowy tzw. ścięcie śmierci, wywodzący się z 1778 r., odbywający się corocznie w ostatni wtorek przed Wielkim, przyciąga w ostatni dzień karnawału turystów i aktywizuje mieszkańców do uczestniczenia w życiu kulturalnym gminy.

Z Przysuchą jest związana także historia osadnictwa żydowskiego, które rozwijało na tych terenach w sposób dynamiczny już od początku XVIII w. Na przełomie XVIII i XIX w. Przysucha stała się głównym ośrodkiem chasydyzmu. Z tym żydowskim ruchem religijnym o charakterze mistycznym jest związana postać Jakowa Icchaka Rabinowicza (Świętego Żyda). Pozostałością po tym okresie jest synagoga

uznana za najokazalszy dom modlitewny Żydów w subregionie. W Przytyku zaś osadnictwo żydowskie rozwijało się od XVII w. Na początku XX w. Żydzi stanowili ponad 80% ogółu mieszkańców Przytyka. 9 marca 1936r. Doszło do starć ulicznych zwanych pogromem Żydów. W czasie II wojny światowej Niemcy wysiedlili około 2 700 Żydów do gett w Szydłowcu i Przysusze. W dzielnicy Piaski mieści się cmentarz żydowski, na którym zachowało się jeszcze kilka płyt nagrobnych. To jedyny ślad po licznej tutaj przed II wojną światową mniejszości żydowskiej.

Opisane postacie i wydarzenia o randze historyczną wpłynęły na wygląd kalendarza imprez gminnych nie ograniczonego jedynie do imprez dożynkowych i festynów rodzinnych. Przyciągają nie tylko samych mieszkańców ale i turystów oraz osoby z Radomia. Tren gmin zamieszkiwali niegdyś przedstawiciele różnych narodowości i religii. Dziś świadectwem tej wielokulturowości są cmentarze i nagrobki. Żyjąca tu szlachta mazowiecka pozostawiła po sobie wyraźny ślad historyczny.

Charakterystyka społeczno - gospodarcza

Jednym z podstawowych zagadnień analizy tempa przeobrażeń ekonomicznych i uwarunkowań rozwoju gospodarczego obszaru jest rozpoznanie jego struktur społeczno-demograficznych. Struktura ta w konkretnych sytuacjach oddziałuje stymulująco lub hamująco na tempo procesów rozwojowych. Istnieje wyraźna współzależność między cechami populacji, przesądzającymi o jakości czynnika pracy, a postępem gospodarczym jaki ma miejsce na danym obszarze.

W wymiarze terytorialnym, obszarem o stosunkowo dużym w skali całego województwa, ryzyku wykluczenia jest subregion radomski, do którego zaliczają się gminy należące do LGD. Wyższy niż w skali województwa jest tu wskaźnik bezrobocia, niższe dochody mieszkańców, większa skala ubóstwa. Mniej korzystna jest tu także w porównaniu do całego województwa struktura demograficzna.

Stan zamożności gmin obszarowo należących do LGD obrazuje wysokość rokrocznie przekazywanych kwoty subwencji, wpłat i udziałów w PIT. Ta z kolei zależy od wielkości wskaźnik Gg obliczanego dzieląc sumę dochodów podatkowych przez liczbę mieszkańców.² W przypadku gmin należących do LGD wskaźnik ten przedstawia się następująco:

² Wielkości wskaźnik Gg – oblicza się dzieląc sumę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości; podatku rolnego; podatku leśnego; podatku od środków transportowych podatku od czynności cywilnoprawnych; podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej; wpływów z opłaty skarbowej; wpływów z opłaty eksploatacyjnej; udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) przez liczbę mieszkańców.

Tabela 2: Podstawowe dochody podatkowe na 1 mieszkańca/dochody podatkowe dla poszczególnych gmin na 1 mieszkańca (wskaźnik Gg)

		2014	2013	2012	2011	2010
Średni dochód podatkowy na jednego mieszkańca dla wszystkich gmin w kraju		1358,98	1276,32	1195,67	1180,2	1210,61
GMINA	JEDLIŃSK	925,22	836,39	740,03	693	618,5
GMINA	PRZYTYK	603,64	472,13	436,35	472,28	475,5
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA	1108,04	1013,09	955,43	949,41	984,14
GMINA	WOLANÓW	709,03	611,24	489,09	511,77	527,89
GMINA	WIENIAWA	571,91	455,94	386,67	402,38	410,27
GMINA	ZAKRZEW	649,05	553,52	552,11	571,52	580,81
Średnia wartość wskaźnika Gg dla 6 GMIN		761,15	657,05	593,28	600,06	599,52

Zródło: Opracowania własne na podstawie www.mf.gov.pl

Żadna z gmin nie osiąga poziomu średniej dla całego kraju. W najniekorzystniejszym położeniu jest gmina Wieniawa – gmina o najmniejszej liczbie ludności, ale też i zaliczona do najbiedniejszych w regionie. Na drugim miejscu pod względem niskich dochodów podatkowych gminy na mieszkańca plasuje się gmina Przytyk. Największy dochód podatkowy na mieszkańca od 2010 roku wykazuje gmina Przysucha (w 2013r. niższy jedynie o 263,23 zł od średniej krajowej, a w 2014r. o 250,94 zł.). Cechą szczególną dla tej gminy jest liczba mieszkańców niższa niż w przypadku gminy Jedlińsk czy Zakrzew. Sytuacja gmin w roku 2013r. a zwłaszcza w roku 2014 przedstawia się o wiele korzystniej niż w roku 2010. Jedynie gmina Przysucha osiągnęła wskaźnik, co prawda - niższy – ale najbliższy oscylujący średniej krajowej. Najniższy wskaźnik odnotowuje rokrocznie gmina Wieniawa. W przypadku 3 gmin - nie osiągnęły one wskaźnika w połowie odpowiadającemu średniej krajowej.

Na tle opisywanego obszaru w najlepszej sytuacji są gminy: Wolanów i Jedlińsk. Niewątpliwie na ich rozwój społeczno – gospodarczy wpływa bliskość miasta Radomia i atrakcyjne położenie na głównych szlakach komunikacyjnych.

Demografia

Wg danych statystycznych GUS z 2013 roku teren działania LGD „Razem dla Radomki” zamieszkuje 60 198 osób. W 2013r. nastąpił wzrost liczby ludności w porównaniu do roku 2010 o 0,71%., a z kolei do roku 2006r. o 3,37% (o 2026 osób). W roku 2014 liczba mieszkańców wzrosła do 60 535 osób. Zróżnicowanie potencjału ludnościowego w poszczególnych gminach jest większe aniżeli w przypadku powierzchni. Pod względem liczby mieszkańców dominuje gmina Jedlińsk, następnie gmina Zakrzew gmina i Miasto Przysucha. Pozostałe gminy liczą mniej niż po 10 tys mieszkańców.

Tabela 3: Feminizacja liczby mieszkańców obszaru stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

JEDNOSTKA TERYTORIALNA		2014	2013	2012	2011	2010
GMINA	JEDLIŃSK	14163	14106	14064	14001	13899
	w tym kobiety	49,59%	49,88%	50,06%	50,15%	50,15%
GMINA	PRZYTYK	7329	7313	7325	7240	7229
	w tym kobiety	49,57%	49,64%	49,52%	49,52%	49,34%
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA	12257	12209	12443	12487	12602
	w tym kobiety	51,41%	51,36%	51,51%	51,52%	51,70%
GMINA	WOLANÓW	8755	8666	8631	8600	8555
	w tym kobiety	49,95%	49,93%	49,80%	49,81%	49,77%
GMINA	WIENIAWA	5437	5470	5479	5491	5483
	w tym kobiety	50,05%	50,29%	50,36%	50,34%	50,23%
GMINA	ZAKRZEW	12594	12434	12317	12143	12001
	w tym kobiety	49,94%	49,80%	49,81%	49,72%	49,70%
RAZEM		60535	60198	60259	59962	59769
w tym kobiety stanowią		50,08%	50,15%	50,18%	50,18%	50,15%

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

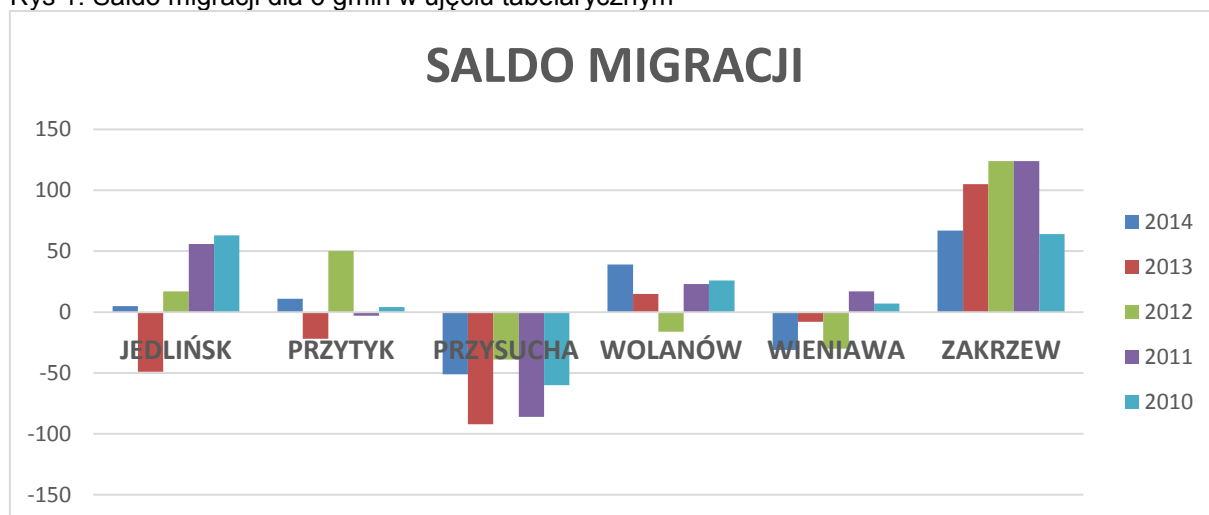
W analizowanym okresie 2014 / 2010 roku wyraźnie widoczny jest wzrost liczby ludności w gminie Zakrzew (o 593 osoby), dalej w gminie Jedlińsk (264 osób) i w gminie Wolanów (200 osób). Tendencja odwrotna dotyczy gminy miejsko - wiejskiej Przysucha, w której odnotowano największy spadek liczby mieszkańców bo aż o 345 osoby. Wzrost ludności wiejskiej związany jest zarówno z większym udziałem przyrostu naturalnego na tych obszarach, ale przede wszystkim z postępującymi procesami suburbanizacji tj. rozprzestrzeniania się osadnictwa miejskiego poza granice administracyjne miast oraz przekształcaniami osadnictwa wiejskiego.

W strukturze ludności obszaru LGD zachowana jest równowaga płciowa, z bardzo niewielką przewagą kobiet w gminach: Przysucha i Wieniawa.

Zauważalna jest dynamika wzrostu liczby mieszkańców w porównaniu do roku 2006 (liczba mieszkańców wynosiła wówczas 58 172 osób) co jest efektem m.in. trwającego od kilku lat trendu do osiedlania się mieszkańców większych miast w gminach okolicznych. Z uwagi na lokalizację gmin należących do LGD wokół ponad 200 tys miasta jakim jest Radom, saldo migracja w latach 2010 – 2012 jest dodatnie co wiąże się ze zwiększonym ruchem osadniczym osób z terenu miasta Radomia do ościennych gmin podradomskich (Zakrzew, Jedlińsk, Wolanów).

Poziom migracji na obszarze Lokalnej Grupy Działania nie jest stabilny, w poszczególnych latach wystąpiły wahania trendu. W roku 2011 saldo migracji było znacznie większe od średniej, zaś w roku 2013 mniejsze, choć w tym przypadku wyjątek dotyczy gminy najbliższej położonej Radomia – gminy Zakrzew. W roku 2013 pozostała najatrakcyjniejszą z gmin do osiedlania się. W roku 2014 osiedliło się na niej kolejnych 67 osób. W prezentowanej analizie za ewenement można przyjąć ujemne saldo migracyjne utrzymujące się w kolejnych czterech latach referencyjnych dla gminu i miasta Przysucha, która należy do największych terytorialnie gmin obszaru LGD.

Rys 1: Saldo migracji dla 6 gmin w ujęciu tabelarycznym

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

W przypadku analizy wieku mieszkańców obszaru LGD szczególne znaczenie, przede wszystkim dla rynku pracy, ma struktura populacji według ekonomicznych grup wieku. Należy zauważyć ważną prawidłowość istotną dla obszaru LGD – liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie od pięciu lat (okres 2010 – 2014r.) przy jednoczesnym nieznacznym spadku w roku 2014 udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (o prawie 1% w stosunku do roku 2010). W przyjętym okresie referencyjnym 2014 - 2010 – co jest zgodne z notowaną w skali całego kraju tendencją – spadała także nieznacznie liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (o -1,69 %).

Tabela 4: Podział mieszkańców obszaru stowarzyszenia „Razem dla Radomki” wg ekonomicznych grup wieku w ujęciu procentowym

LUDNOŚĆ 6 GMIN w %	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
LUDNOŚĆ	60535	60198	60259	59962	59769
W TYM KOBIETY	30341	30207	30270	30126	30029
W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM	21,38	21,63	22,02	22,30	23,07
W WIEKU PRODUKCYJNYM	63,02	63,13	62,92	63,13	62,63
W WIEKU POPRODUKCYJNYM	15,57	15,23	15,05	16,35	16,23

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

W aspekcie sytuacji demograficznej w najkorzystniejszym położeniu jest gmina Zakrzew, w której udział osób w wieku produkcyjnym w liczbie mieszkańców wynosi ok 64%. W gminie odnotowano także najwyższy wskaźnik osób w wieku przedprodukcyjnym i najniższy wskaźnik mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Najszybciej starzeje się społeczeństwo w gminie Przysucha i Wieniawa, kolejno Przytyk, Jedlińsk i Wolanów. Poza gminą Zakrzew wysoki wskaźnik mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym odnotowano kolejno w Wolanowie, Jedlińsku, Przytyki, Wieniawie i Przysusze. Można na tej podstawie stwierdzić pewną prawidłowość – odległość od Radomia determinuje bardziej rolniczy charakter gminy oraz starszą strukturę społeczność lokalnej. Potwierdza się teza, iż społeczeństwo na obszarze LGD starzeje się ale proces ten przebiega nieco wolniej niż w porównaniu do obszaru

całego kraju (średnia dla Polski to 18,34% udziału w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w roku 2013).

Tabela 5: Podział mieszkańców gmin LGD wg ekonomicznych grup wieku w ujęciu liczbowym

LUDNOŚĆ wg wieku produkcyjnego (%)		2014			2013			2012			2011			2010		
		w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
JEDNOSTKA TERYTORIALNA																
GMINA	JEDLIŃSK	22,8	63,3	13,9	23,1	63,4	13,5	23,3	63,4	13,3	23,9	63	13	24,4	62,9	12,7
GMINA	PRZYTYK	22,4	62,2	15,3	22,8	62,2	15	23,4	61,5	15,1	23,3	63	24,5	25	61,7	24,8
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA	17,1	63,2	19,7	16,7	63,9	19,4	17,5	63,9	18,6	17,3	64,6	18,1	18,3	64,2	17,5
GMINA	WOLANÓW	23,2	63,4	13,4	23,6	63,3	13,1	23,9	63,1	13	24,3	63	12,7	24,8	62,7	12,5
GMINA	WIENIAWA	19,5	62,1	18,4	19,9	62	18,1	20	61,9	18,1	20,5	61,6	17,9	20,7	61,1	18,2
GMINA	ZAKRZEW	23,3	63,9	12,7	23,7	64	12,3	24	63,7	12,2	24,5	63,6	11,9	25,2	63,2	11,7

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Szczególnie liczebna jest grupa mieszkańców w wieku 50 +. W kontekście gmin należących do LGD stanowią niemal 1/3 społeczeństwa. Jak wynika z wcześniejszych analiz w 2013r. najwięcej bo aż 36,13 % osób w tym wieku było mieszkańcami Gminy Przysucha (roku 2014 odsetek ten wynosi 33,47%). Nieco mniejszy udział osób 50 + odnotowuje się w Gminach: Wieniawa, Jedlińsk, Przytyk, Zakrzew i Wolanów.

Tabela 6: Mieszkańcy obszaru LGD w wieku 50 +

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2014	2013	2012	2011	2010
GMINA JEDLIŃSK	14163	14106	14064	14001	13899
osoby w wieku od 50 do 69 lat	3417	3033	2939	2801	2763
% mieszkańców	24,13%	21,50%	20,90%	20,01%	19,88%
osoby w wieku 70+	1069	1067	1097	1107	1105
% mieszkańców	7,55%	7,56%	7,80%	7,91%	7,95%
GMINA PRZYTYK	7329	7313	7325	7240	7229
osoby w wieku od 50 do 69 lat	1586	1570	1536	1490	1451
% mieszkańców	21,64%	21,47%	20,97%	20,58%	20,07%
osoby w wieku 70+	674	678	699	712	712
% mieszkańców	9,20%	9,27%	9,54%	9,83%	9,85%
GMINA I MIASTO PRZYSUCHA	12257	12209	12443	12487	12602
osoby w wieku od 50 do 69 lat	3446	3411	3358	3316	3226
% mieszkańców	28,11%	27,94%	26,99%	26,56%	25,60%
osoby w wieku 70+	1302	1285	1271	1296	1306
% mieszkańców	10,62%	10,53%	10,21%	10,38%	10,36%
GMINA WOLANÓW	8755	8666	8631	8600	8555
osoby w wieku od 50 do 69 lat	1829	1780	1746	1690	1632
% mieszkańców	20,89%	20,54%	20,23%	19,65%	19,08%
osoby w wieku 70+	642	639	649	653	671
% mieszkańców	7,33%	7,37%	7,52%	7,59%	7,84%
GMINA WIENIAWA	5437	5470	5479	5491	5483
osoby w wieku od 50 do 69 lat	1263	1219	1182	1149	1115
% mieszkańców	23,23%	22,29%	21,57%	20,93%	20,34%
osoby w wieku 70+	620	629	659	674	688
% mieszkańców	11,40%	11,50%	12,03%	12,27%	12,55%
GMINA ZAKRZEW	12594	12434	12317	12143	12001
osoby w wieku od 50 do 69 lat	1223	2558	2487	2384	2296
% mieszkańców	9,71%	20,57%	20,19%	19,63%	19,13%
osoby w wieku 70+	836	820	838	835	836
% mieszkańców	6,64%	6,59%	6,80%	6,88%	6,97%
RAZEM	60535	60198	60259	59962	59769
osoby w wieku od 50 do 69 lat	12764	13571	13248	12830	12483
średnia mieszkańców %	21,29%	22,38%	21,81%	21,23%	20,68%
osoby w wieku 70+	5143	5118	5213	5277	5318
średnia mieszkańców %	8,79%	8,80%	8,98%	9,14%	9,25%
Liczba mieszkańców w wieku 50 +	17907	18689	18461	18107	17801
% udział mieszkańców w wieku 50 +	30,08%	31%	31%	30%	30%

Procentowy udział wszystkich mieszkańców obszaru LGD w wieku 50 + wynosi 31 pkt. w roku 2013 i 30 pkt. w roku 2014. Wskaźnik ten uległ niewielkiemu aczkolwiek istotnemu zwiększeniu w porównaniu do okresu lat 2010 i 2011. W grupie tej przeważają osoby związane z rolnictwem z wykształceniem najwyżej średnim. Mieszkańcy w wieku 50 + cechują się o wiele mniejszą mobilnością zawodową ale także i społeczną. Ich dostęp do instytucji kultury ogranicza się do sporadycznych kontaktów z wiejskimi świetlicami lub domami ludowymi. Ich życie zawodowe i prywatne ogranicza się do rodzinnych miejscowości. Pomimo realizowanych w gminach różnorodnych działań społeczno – edukacyjnych osoby w wieku 50 + rzadko bywają uczestnikami zorganizowanych projektów edukacyjnych lub kulturalnych. Wynika to z braku skutecznych instrumentów angażujących takie osoby w aktywny udział w inicjatywach społeczno – edukacyjnych ale także brak oferty dostosowanej do potrzeb i oczekiwań osób w tym wieku. Grupę tą można uznać najbardziej defaworyzowaną w społeczności lokalnej .

Spółeczeństwo obywatelskie/organizacje pozarządowe

Mieszkańcy gmin tworzą istotny kapitał społeczny determinujący rozwój obszaru. Stopień aktywności społecznej mieszkańców można określić między innymi na podstawie ich zaangażowania w tworzenie, rozwijanie i funkcjonowanie organizacji pozarządowych oraz na podstawie liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Organizacje pozarządowe, obok sektora publicznego i prywatnego, są odrębnym sektorem działającym na rzecz dobra publicznego. Stanowią podstawą dla rozwoju lokalnych społeczności, zrzeszają najaktywniejszych i najbardziej zaangażowanych w sprawy społeczne mieszkańców danego środowiska, a podejmowane przez nie działania aktywizują, i jednocześnie integrują społeczność.

W gminach z obszaru LGD odnotowuje się średnią aktywność społeczną. Widoczny jest jednak znaczny potencjał, o czym świadczy zdecydowanie większa dynamika przyrostu stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Współpraca jednostek samorządowych z organizacjami pozarządowymi jest szansą na poprawę sytuacji i jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich. W kontekście analizowanego obszaru ostatnie lata pokazują, iż władze publiczne nie tylko starają się wesprzeć lokalne organizacje (wsparcie rzeczowe, finansowe, patronat) ale także zachęcają do tworzenia nowych podmiotów. Ich postawa wynika z faktu, iż takie organizacje same mają możliwość stać się beneficjentami programów krajowych i unijnych, pozyskują środki finansowe na realizację inicjatyw oddolnych, realizacji działań służących dobru ogólnemu, promocji gminy. W efekcie rokrocznie wzrasta liczba stowarzyszeń i organizacji działających na tym obszarze.

Tabela 7: Organizacje pozarządowe na obszarze stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

NGO na obszarze 6 gmin LGD	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
fundacje	5	3	2	3	2
stowarzyszenie i org. społeczne	115	109	105	102	97
RAZEM	120	112	107	104	98

Najwięcej stowarzyszeń organizacji społecznych i fundacji działa w gminie Przysucha – aż 33 i Jelińska (31 organizacji zarejestrowanych wg danych na rok 2014), najmniej w Wieniawie - 5. W okresie analizowanych pięciu lat najczęściej nowych stowarzyszeń powołano na terenie gminy: Jedlińsk, Przysucha i Wolanów. Kolejno w gminie: Zakrzew i Przytyk. Sektor pozarządowy nie zwiększył się w gminie Wieniawa. Liczba podmiotów III sektora w poszczególnych gminach prezentuje się w następujący sposób: w gminie Jedlińsk – 27 w roku 2013 a 31 w roku 2014, w gminie Przytyk – 17 w roku 2013 a 18 w roku 2014, w gminie Wolanów do 2013r. zarejestrowanych było 15 organizacji ale w roku 2014 już 18 i Zakrzew 15 organizacji.

Zakres działania organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach jest podobny. Skupiają się na tematyce dotyczącej krzewienia kultury, sportu, integracji i aktywizacji społecznej w tym współpracy z seniorami i młodzieżą. Występują też organizacje miłośników danego terenu oraz pracujące nad rozwojem gminy/wsi czy rolnictwa w tym także pszczelarstwa.

Tabela 8: Organizacje pozarządowe na obszarze gmin LGD

SEKTOR POZARZĄDOWY					
JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2014	2013	2012	2011	2010
GMINA JEDLIŃSK					
fundacje	4	2	1	1	1
stowarzyszenia i org. społeczne	27	25	25	25	25
GMINA PRZYTYK					
fundacje	0	0	0	0	0
stowarzyszenia i org. społeczne	18	17	16	15	15
GMINA I MIASTO PRZYSUCHA					
fundacje	1	1	1	1	0
stowarzyszenia i org. społeczne	32	32	30	29	28
GMINA WOLANÓW					
fundacje	0	0	0	0	0
stowarzyszenia i org. społeczne	18	15	14	13	11
GMINA WIENIAWA					
fundacje	0	0	0	1	1
stowarzyszenia i org. społeczne	5	5	5	5	5
GMINA ZAKRZEW					
fundacje	0	0	0	0	0
stowarzyszenia i org. społeczne	15	15	15	15	13

Zródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Na opisywanym obszarze poza LGD „Razem dla Radomki” nie funkcjonują instytucje, które oferowałyby profesjonalne wsparcie szkoleniowo – doradcze dla lokalnych NGO, grup nieformalnych, osób fizycznych aktywnych społecznie. Niestety w żadnej z gmin nie funkcjonuje Rada Pożytku Publicznego jako ciało doradcze w zakresie określania i realizowania działań we współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a sektorem społecznym. Władze gmin reagują na indywidualne potrzeby poszczególnych NGO. Wsparciem dla lokalnych organizacji jest

działający od 2013 roku w strukturach LGD Inkubator NGO (INGO) będący częścią Centrum Aktywności Lokalnej. Inkubator wspiera rozwój organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych w procesie tworzenia podmiotów sformalizowanych, a także planowania i realizacji działań. W formie wolontarystycznej pracownicy Biura LGD świadczą usługi doradcze i konsultacyjne, wspierają promocję NGO za pośrednictwem Internetu, inicjują spotkania sieciujące lokalne NGO, partnerstwa w realizacji projektów społecznych, kulturalnych i edukacyjnych (partnerstwa społeczno – społeczne, partnerstwa publiczno – społeczne), współtworzą wirtualne biuro dla grup nieformalnych i NGO. Ważnym punktem w ofercie INGO są bezpłatne szkolenia oferowane za pośrednictwem platformy e – learningowej zakupionej w ramach projektu dofinansowane z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich zrealizowanego przez LGD w roku 2012.

Rynek pracy

Bezrobocie to jedno z największych wyzwań obszaru objętego analizą, jak i całego województwa. W głównej mierze jest to zjawisko strukturalne wynikającym z braku równowagi między podażą pracy (liczbą miejsc pracy, którą oferuje gospodarka w danych warunkach społeczno-ekonomicznych), a popytem na nią (liczbą ludności zainteresowanej i gotowej świadczyć pracę) i ściśle wiąże się ze zmianami zachodzącymi na rynku pracy oraz wykształceniem pracowników.

Stopa bezrobocia na przestrzeni lat 2013 – 2010 na obszarze LGD nie uległa znaczącej zmianie (0,48%). W latach 2013 i 2012 średnia stopa bezrobocia dla 6 gmin utrzymuje się na stałym poziomie 18,52%. W roku 2014r. odnotowano nieznaczny spadek stopy bezrobocia do poziomu 16,68%. W porównaniu do roku 2013 jest to ostatek liczby osób bezrobotnych o 1,84%

Niemniej jednak w tym okresie pozostała wyższa niż średnia przypadająca dla województwa mazowieckiego (9,8 w roku 2014, 11,1% w roku 2013 i 10,7% w roku 2012).

Sytuacja na rynku pracy jest jeszcze bardziej niekorzystna w aspekcie stopy bezrobocia dla całych powiatów: radomskiego i przysuskiego, gdzie wskaźnik bezrobocia oscyluje wokół 30% pomimo istnienia dwóch ośrodków miejskich: Radomia i Przysuchy, które ze swej specyfiki powinny generować miejsca pracy. Poziom bezrobocia po roku 2011 wzrósł. Przyczyną tego stanu rzeczy jest znaczne spowolnienie polskiej gospodarki związane z kryzysem na światowych rynkach finansowych. Rzutowało to także na wielkość sektora prywatnego oraz na strukturę wielkościową samych firm – redukcja zatrudnienia prowadziła do zmiany kategoryzacji podmiotu gospodarczego.

Tabela 9: Stopa bezrobocia dla obszaru LGD w ujęciu procentowym

Stopa bezrobocia dla obszaru LGD (w %)	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
BEZROBOCIE w 6 GMINACH	16,68	18,52	18,52	17,60	18,03
BEZROBOCIE W WOJ.MAZOWIECKIM	9,8	11,1	10,7	9,8	9,7
BEZROBOCIE W POLSCE	11,5	13,4	13,4	12,5	12,4

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Wzrost liczby osób bezrobotnych w roku 2013 miał miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego analizą, a największy w gminie Przysucha (o 2,1% w grupie mężczyzn i 1,8% w grupie kobiet). Niepokojąca była sytuacja w gminie Wieniawa, gdzie od czterech lat stopa bezrobocia przekraczała 24%. W gminie tej w drugiej

kolejności odnotowano największy wzrost bezrobotnych – o 1,1% w grupie mężczyzn ale przy jednoczesnym spadku liczby osób bezrobotnych w grupie kobiet o 1,4%. Wysoki wskaźnik bezrobocia dotyczy także gminy Przytyk (20,7%) przy czym w tym przypadku częściej zatrudnienie znajdują mężczyźni (spadek osób bezrobotnych w tej grupie o 0,7%), a rzadziej kobiety (wzrost o 0,9%). Wyjątek stanowi gmina Jedlińsk, gdzie spadek liczby osób bezrobotnych wyniósł 0,3% w grupie bezrobotnych mężczyzn i 0,6% w grupie bezrobotnych kobiet. Bezrobocie w pozostałych gminach wynosiło w roku 2013 odpowiednio: w gminie Jedlińsk – 14,4%, w gminie i Mieście Przysucha 18,00%, w gminie Wolanów 17,2, w gminie Zakrzew 16,3%.

Poprawa sytuacji na rynku pracy nastąpiła w roku 2014 zarówno w stosunku do bezrobotnych kobiet jak i mężczyzn. Z analizy wynika jednoznacznie, że to panowie pozostają tą grupą zawodową, która łatwiej znajduje zatrudnienie zarówno lokalnie jak i poprzez mniejsze obciążanie rodzinne przyjmując oferty zatrudnienia także spoza miejsca zamieszkania.

Reasumując - gminy tworzące obszar LGD charakteryzują się słabą aktywnością zawodową.

Tabela 10: Stopa bezrobocia dla poszczególnych gmin z obszaru LGD w ujęciu procentowym

BEZROBOCIE WŚRÓD MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM		OGÓŁEM				
JEDNOSTKA TERYTORIALNA		2014	2013	2012	2011	2010
GMINA	JEDLIŃSK	12,7	14,4	14	12,7	14,8
GMINA	PRZYTYK	18,7	20,7	21,3	20,2	20,7
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA	16,3	18	17,6	16,7	16
GMINA	WOLANÓW	15,7	17,2	17,1	16,4	16,8
GMINA	WIENIAWA	22,6	24,5	24,8	24,4	24,5
GMINA	ZAKRZEW	14,1	16,3	16,3	15,2	15,4

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Tabela 11: Stopa bezrobocia dla poszczególnych gmin z obszaru LGD wg płci

BEZROBOCIE WG PŁCI		2014	2013	2012	2011	2010
GMINA	JEDLIŃSK					
	MĘŻCZYŹNI	12,7	14,2	13,9	12,9	14,5
	KOBIETY	12,7	14,6	14	12,5	15,2
GMINA	PRZYTYK					
	MĘŻCZYŹNI	19	22,3	22,7	22	23
	KOBIETY	18,3	18,7	19,5	17,9	17,8
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA					
	MĘŻCZYŹNI	16	18,4	17,7	16	16,3
	KOBIETY	16,5	17,6	17,6	17,6	15,8
GMINA	WOLANÓW					
	MĘŻCZYŹNI	14,9	16,8	16,5	15,3	16
	KOBIETY	16,6	17,7	17,9	17,6	17,8
GMINA	WIENIAWA					
	MĘŻCZYŹNI	21,7	24,5	24,2	22,9	23,4
	KOBIETY	23,7	24,4	25,4	26,2	25,8
GMINA	ZAKRZEW					
	MĘŻCZYŹNI	14,5	16,4	16,3	14,9	15,5
	KOBIETY	13,6	16,2	16,2	15,6	15,2

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Charakterystyka gospodarcza

Cały obszar objęty LSR leży w strefie, w której nie rozwijane są już sektory produkcyjne szkodzące środowisku naturalnemu (garbarstwo, produkcja metalowa) lub mogący wpłynąć w sposób negatywny na jakość produkcji rolnej. Walory przyrodnicze i krajobrazowe nie kolidują z rozwojem działalności prywatnej (brak obszarów chronionych np. Natura 200, parków krajobrazowych itp.). Lokalizacja gmin (położenie w centrum Polski, przebieg dróg krajowych i wojewódzkich) należących do LGD, stanowi podstawowy atut na rzecz rozwoju wielofunkcyjnego rolnictwa i lokalnej przedsiębiorczości. Klimat zmienny, typowy dla strefy przejściowej pomiędzy klimatem kontynentalnym a morskim sprzyja uprawom rolnym. Dzięki tak sprzyjającym warunkom klimatycznym okres wegetacyjny trwa ok. 200 dni, co umożliwia uprawę nie tylko zbóż, ale także owoców jagodowych oraz szeroką gamę warzyw (w regionie istnieje „zagłębnie sadownicze” oraz „paprykowe”).

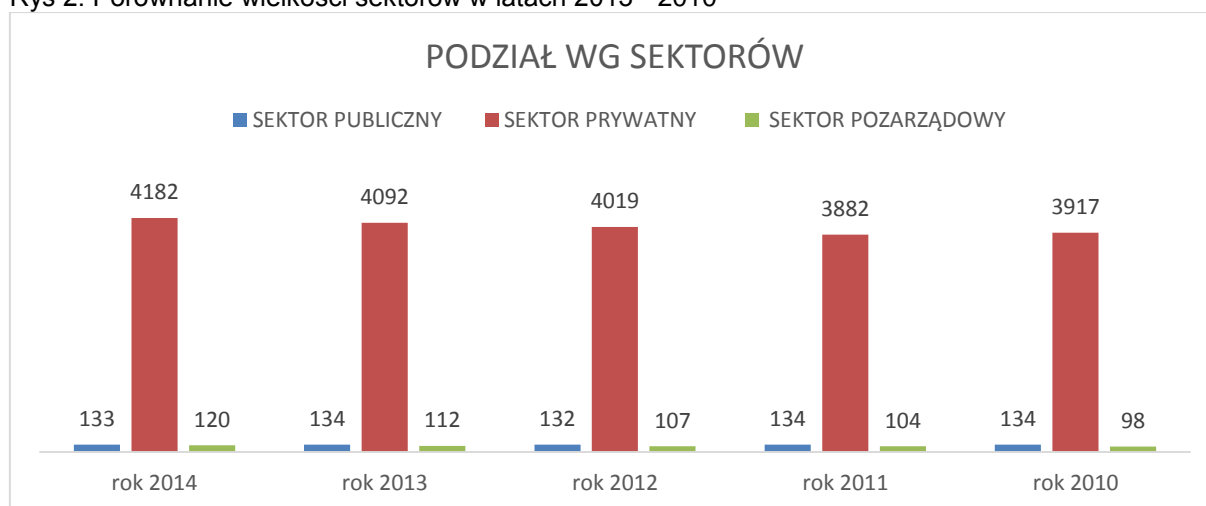
Przedsiębiorczość

W tym aspekcie dużym rynkiem zbytu na produkty rolne i różnorodne usługi jest miasto Radom. Położenie kluczowych szlaków komunikacyjnych przecinających terytoria poszczególnych gmin oddziałuje pozytywnie na możliwości eksportu lokalnych produktów i usług poza obręb regionu. Szczególne znaczenie na tym terenie może mieć przetwórstwo rolno-spożywcze z uwagi, iż część obszaru LGD należy do tzw. zagłębienia paprykowego, z którego pochodzi 80% krajowej uprawy papryki. W gminie Przytyk – od której pochodzi nazwa produktu tradycyjnego „Papryka Przytycka” zarejestrowanego na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi – usytuowane zostało Centrum Dystrybucji i Przetwórstwa Rolnego. Powstała infrastruktura ma ulepszyć proces dystrybucji i przetwórstwa produktów rolnych poprzez wykorzystanie atrakcyjnego położenia terenu.³Celem na przyszłość jest powołanie grupy producenckiej działającej i inwestującej na terenie Centrum. Istnienie Centrum ma generować powstanie lub rozwój lokalnych firm mogących świadczyć różnorodne usług na rzecz rolnictwa, przetwórstwa i dystrybucji produktów rolnych, a co za tym idzie nowe miejsca pracy także w gminach ościennych.

Na obszarze objętym analizą wg danych na 31.12.2013r. 134 podmioty należą do sektora publicznego. W rejestrze REGON zarejestrowanych było 4092 podmioty gospodarki narodowej, tj. o 4,28% więcej niż w 2010 r. W roku 2014 liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw wzrosła do 4182 (6,34% więcej niż w roku 2010)

³ STUDIUM WYKONALNOŚCI PROJEKTU PT: Przygotowanie terenów pod utworzenie Centrum Dystrybucji i Przetwórstwa Rolnego

Rys 2: Porównanie wielkości sektorów w latach 2013 - 2010

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Sektor prywatny

Sektor prywatny pozostaje sektorem dominującym zwłaszcza w obszarze mikro przedsiębiorczości i indywidualnego prowadzenia działalności gospodarczej (samozatrudnienie). W roku 2011 wzrosła w stosunku do roku 2010 liczba działających podmiotów gospodarczych zwłaszcza mikroprzedsiębiorstw (samozatrudnienie, zatrudnienie do 9 pracowników, firmy rodzinne) do 196 podmiotów przy jednoczesnym spadku liczby firm zaklasyfikowanych jako małe (zwłaszcza w roku 2012) i średnie (utrzymująca się od 2012 roku tendencja spadkowa).

W okresie 2014 – 2012 odnotowywana jest zmiana klasyfikacji lokalnych przedsiębiorstw, które na skutek redukcji zatrudnienia stają się firm mikro (zatrudniają do 9 pracowników). Do roku 2011 na obszarze LGD funkcjonowało tylko 1 przedsiębiorstwo zakwalifikowane jako duże (zatrudniające 250 i więcej pracowników) zlokalizowane w należącym do obszaru działania LGD mieście Przysucha. Jak pokazała analiza lokalnego rynku pracy, także w przypadku analizy lokalnej przedsiębiorczości rok 2011 był rokiem niekorzystnych zmian gospodarczych i społecznych. Redukcja zatrudnienia w przedsiębiorstwach prywatnych wpłynęła na wielkość firm i zmianę ich klasyfikacji wielkościowej oraz na wzrost stopy bezrobocia w regionie.

Tabela 12: Liczba podmiotów gospodarki narodowej z obszaru stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

6 GMIN	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
podmioty gospodarki narodowej	4182	4092	4019	3882	3917
mikro (0-9)	3996	3905	3834	3671	3709
małe (10-49)	162	162	159	183	179
średnie (50 - 249)	24	25	26	28	28
duże (250 - 999)	0	0	0	0	1
os. fizyczne prowadzące dz.gosp.	3474	3407	3359	3247	3295

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Dominującym obszarem gospodarczym, w którym jest prowadzona działalność gospodarcza pozostaje handel hurtowy i detaliczny, oraz naprawa pojazdów samochodowych – stanowi ponad 35% przedsiębiorstw; w drugiej kolejności – przetwórstwo przemysłowe i budownictwo po ok 14%.

W roku 2014 nastąpił znaczny spadek liczby firm związanych z rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (o 129 podmiotów w porównaniu do roku 2010). Coraz więcej nowopowstałych firm aktywność gospodarczą wiąże z handlem hurtowy lub detaliczny oraz naprawa pojazdów

Tabela 13: Przedsiębiorczość prywatna na obszarze LGD „Razem dla Radomki”

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ DLA 6 GMIN		rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	104	165	197	230	233
B	górnictwo i wydobywanie	8	8	8	7	7
C	przetwórstwo przemysłowe	596	577	587	550	545
D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	8	7	6	5	3
E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	26	26	24	21	23
F	budownictwo	567	567	543	523	542
G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1450	1393	1370	1331	1356
H	transport i gospodarka magazynowa	283	269	262	247	241
I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	94	89	87	85	82
J	informacja i komunikacja	35	33	27	23	28
K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	89	95	86	86	85
L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	54	57	61	59	59
M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	181	165	155	158	157
N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	92	79	69	60	55
O	administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	59	59	59	59	59
P	edukacja	120	115	111	95	94
Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	126	111	102	101	98
R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	59	59	58	53	54
S	pozostała działalność usługowa	173	218	207	189	196
T	gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	58	0	0	0	0
RAZEM		4182	4092	4019	3882	3917

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Tylko w przypadku trzech z sześciu gmin należących do LGD można podać analizie dane dotyczące przygotowania infrastruktury gminnej na potrzeby działalności handlowej na podstawie informacji przekazanych na potrzeby Głównego Urzędu

Statystycznego. Tylko w gminach Jedlińsk, Przytyk i Przysucha utworzono targowiska, przy czym największą powierzchnię sprzedażową oferują w gminie Przytyk. Do roku 2013r. jednak to gmina Przysucha odnotowywała największe wpływy z opłat targowych. W tej gminie usytuowane jest drugie co do wielkości targowisko ale także i 3 supermarkety.

Tabela 14: Infrastruktura gminna przygotowana na potrzeby działalności handlowej

Jedlińsk	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
targowiska	1	1	1	1	1
powierzchnia sprzedażowa (m2)	11200	11200	111200	11200	11200
wpływy z opłat targowych (tyś zł)	5,2	6,3	6,9	6,6	1
stałe pkt sprzedaży detalicznej (ob.)	0	0	0	0	0
Przytyk	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
targowiska	1	1	1	1	1
powierzchnia sprzedażowa (m2)	33650	33650	33650	33650	33650
wpływy z opłat targowych (tyś zł)	101,1	109,6	71,1	89,2	89,2
stałe pkt sprzedaży detalicznej (ob.)	62	62	bd	50	50
Przysucha	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
targowiska	1	1	1	1	1
stałe pkt sprzedaży detalicznej na targowiskach (ob.)	39	39	39	49	bd
powierzchnia sprzedażowa (m2)	14000	14000	14000	13825	bd
wpływy z opłat targowych (tyś zł)	268,6	276,1	261,7	122,8	82,7
stałe pkt sprzedaży detalicznej (ob.)	530	530	530	553	bd
supermarkety	3	3	3	3	3

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Lokalizacja gmin sprzyja powstawaniu firm związanych z energią odnawialną (OZE). Warunki rozwoju energetyki solarnej są zbliżone na terenie całego regionu, a funkcjonowanie miasta Radomia nie zakłóca możliwości korzystania z tego źródła OZE (brak dużych zakładów przemysłowych nie skutkuje znacznie zwiększonym poziomem zanieczyszczania powietrza rzutuującego na absorpcję konstrukcji solarnych na terenach zurbanizowanych). Mazowsze, a tym samym i subregion radomski zajmuje wysoką pozycję w zakresie łącznego potencjału technicznego wykorzystania biogazu rolniczego. Powiat radomski wskazywany jest jako znaczący producent słomy wykorzystywanej jako biomasa. Z danych wojewódzkich wynika, że rzeka Radomka posiada warunki zagospodarowana hydroenergetycznego. ⁴W poprzednich latach nie udało się w pełni wykorzystać położenia geograficznego obszaru na rzecz rozwoju potencjału gospodarczego.

Stan i wielkość lokalnego sektora przedsiębiorców prywatnych decyduje o ocenie potencjału rozwojowego gmin. Przedsiębiorcy to znaczący podatnicy dla budżetu jednostek samorządowych, choć największe środki gminy otrzymują tytułem udziału w podatkach od osób fizycznych.

Analizując dochody gmin pod kontem wpływów rocznych podatku od osób prawnych i z karty podatkowej, gmina Zakrzew może odnotować największy

⁴ „Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego” Warszawa 2006r.

dochód z tego tytułu. Gmina na swym terenie posiada największą liczbę podmiotów prywatnych – w 2013r. funkcjonowało 1234 firmy. Zaraz za nią klasuje się Jedlińsk (w 2013r. 1023 przedsiębiorstwa), gmina Wolanów (w 2013r. 1006 firm). W przypadku dwóch ostatnich gmin liczba przedsiębiorstw nie determinuje wysokości wpływów z podatków do budżetu gminy. Niepokojąca jest sytuacja w gminie Jedlińsk – tylko w przypadku tej jednej gminy w roku 2013 odnotowano spadek dochodów z podatków o 28,10% w stosunku do roku 2012. Czynnikiem dotychczas przyciągającym inwestorów/przedsiębiorców była dogodna lokalizacja gminy w pobliżu jednej z głównych arterii transportowych województwa i kraju. W przypadku pozostałych gmin widoczny jest wzrost liczby przedsiębiorców także w aspekcie dochodów samej gminy. Znaczny wzrost dochodów podatkowych odnotowano w gminach: Przytyk – o 25,11 %, Przysucha 20,55%, Zakrzew 12,63%. Z danych wynika, iż rozliczenie karta podatkowa staje się coraz popularniejsze. Karta podatkowa jest aktualnie najprostszą formą opodatkowania działalności gospodarczej w polskim systemie podatkowym. Mogą rozliczać się w tej formie tylko osoby fizyczne – zarówno prowadzące działalność gospodarczą indywidualnie, jak i w formie spółki cywilnej osób fizycznych. Jest to sytuacja do aktualnie panującego trendu w gospodarce promującego tworzenie mikro firm.

Tabela 15: Dochody Gmin z CIT, od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej (w zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA		2014	2013	2012	2011	2010
GMINA	JEDLIŃSK	291675,4	45645,07	63480,75	52774,13	37171,8
	karta podatkowa	9168,75	8141,62	4681,36	0	0
	CIT	282506,6	37503,45	58799,39	52774,13	37171,8
GMINA	PRZYTYK	69655,07	33186,95	24854,51	12571,09	12669,1
	karta podatkowa	58513,6	11857,13	10539,63	0	0
	CIT	11141,47	21329,82	14314,88	12571,09	12669,1
GMINA I MIASTO	PRZYSUCHA	189446,7	343975,9	273297,4	139521,4	351152,3
	karta podatkowa	21654,74	21240,44	21218,97	0	0
	CIT	167792	322735,5	252078,4	139521,4	351152,3
GMINA	WOLANÓW	112248,4	55912,19	55279,66	64527,34	43832,12
	karta podatkowa	1694,04	4551,43	3734,61	0	0
	CIT	110554,4	51360,76	51545,05	64527,34	43832,12
GMINA	WIENIAWA	65851	5720,17	55279,66	6550,1	7592,59
	karta podatkowa	0	-115	3734,61	0	0
	CIT	65851	5835,17	51545,05	6550,1	7592,59
GMINA	ZAKRZEW	277543,5	67965,64	59384,39	37807,3	28648,22
	karta podatkowa	5771,78	8435	8384,2	0	0
	CIT	271771,7	59530,64	51000,19	37807,3	28648,22

Zródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Rolnictwo

Z uwagi na charakter rolniczy analizowanego obszaru nie można pominąć kwestii udziału podmiotów gospodarki narodowej związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem. Sytuacja tej części sektora gospodarki narodowej ewidentnie pokazuje, iż przedsiębiorcy odchodzą od działalności związanej z rolnictwem i coraz częściej angażują swoją aktywność gospodarczą w obszarze: budownictwo, przemysł (1185 podmiotów zarejestrowanych w roku 2013) i pozostałe rodzaje działalności gospodarczej nie okołorolnej (2742 podmioty w roku 2013). Działalności gospodarze w obszarze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo stanowiły ok 4% działalności gospodarczej prowadzonej na obszarze gmin z utrzymującą się tendencją spadkową - odpowiednio w: 2010r. – 5,95%, 2011r. – 5,92%, 2012r. – 4,90%).

Tabela 16: Udziału podmiotów gospodarki narodowej związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem z obszaru stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

6 GMIN	rok 2014	rok 2013	rok 2012	rok 2011	rok 2010
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	104	165	197	230	233
budownictwo i przemysł	1205	1185	1168	1106	1120
pozostałe	2873	2742	2654	2546	2564

Zródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Wg danych na koniec 2013r. najwięcej firm związanych z rolnictwem i działalnością pokrewną rolnictwu mieści się w gminie Jedlińsk (36 podmioty), a następnie w gminie Wolanów (30 podmiotów), gminie Zakrzew (29 podmiotów). W roku 2014 we wszystkich gminach liczba firm zwianych z tym działam gospodarki zmniejszyła się o prawie połowę.

Na podstawie danych zawartych w Powszechnych Spisach Rolnych z roku 2002 i 2010 zauważalna jest tendencja do odchodzenia od rolnictwa – ubytek 4044 gospodarstw (18,14%) w przeciągu 8 lat (przy wzroście zaangażowania osób w działalności pozarolniczą i tworzenie podmiotów gospodarczych nie związanych z rolnictwem). Jednocześnie ewidentnie widoczne jest zmniejszenie powierzchni gospodarstw rolnych (odralnianie ziemi na potrzeby osadnicze i działalność pozarolniczą) o ponad 2,5 tys ha. Spadła znacząco liczba gospodarstw rolnych o powierzchni poniżej 1 ha o 2013 podmiotów. Ale spadek ten dotyczy także liczby gospodarstw powyżej 1 ha a poniżej 5 ha. Liczba gospodarstw powyżej 10 ha i 15 ha (i więcej) nie uległa znaczącej zmianie w analizowanym.

Tabela 17: Rolnictwo na obszarze stowarzyszenia „Razem dla Radomki”

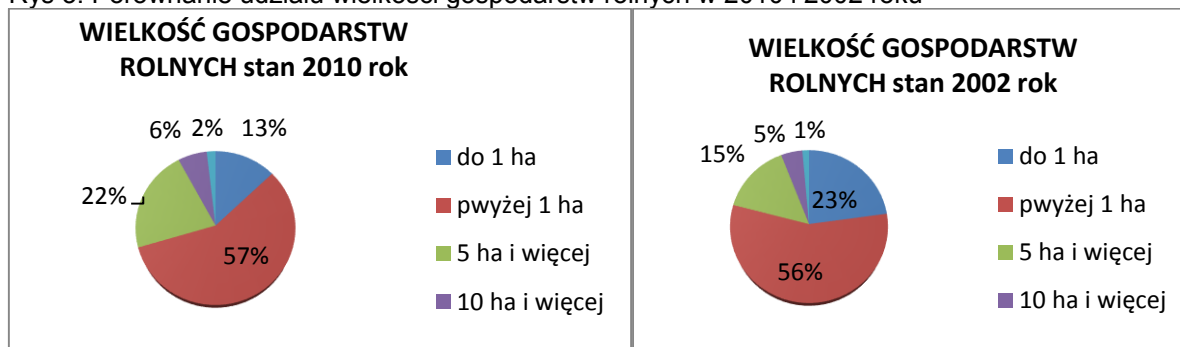
6 GMIN - ROLNICTWO I POKREWNE	rok 2010	rok 2002
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM	7988	12032
powierzchnia gospodarstw rolnych (w ha)	40013,24	49224,17
do 1 ha	1461	3474
powyżej 1 ha	6527	8558

5 ha i więcej	2459	2288
10 ha i więcej	688	687
15 ha i więcej	207	214
gospodarstwa z dochodem z działalności rolnej	7344	9447
gospodarstwa z dochodem z działalności pozarolniczej	1191	1238

Zródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Obecnie na obszarze LGD nadal dominują małe gospodarstwa rolne, które w roku 2002 stanowiły 70% wszystkich gospodarstw, a w roku 2010 już 79%.

Rys 3: Porównanie udziału wielkości gospodarstw rolnych w 2010 i 2002 roku

Zródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny

Największa liczba gospodarstw rolnych skupiała się w gminach Przysucha (1555), najmniej gospodarstw funkcjonowało w gminie Zakrzew (1077). Spadek znaczenia rolnictwa jest wyraźnie widocznych w gminach: Zakrzew gdzie ubyło 55% gospodarstw rolnych i ponad 20% gruntów rolnych, Jedlińsk - ubyło 47% gospodarstw i 24% gruntów rolnych. W mniejszym stopniu zmiany dotyczą gminy Wolanów (ubytek 30% gospodarstw i 20% gruntów), Przysucha (22% gospodarstw i 5% gruntów), Przytyk (ubytek 14% gospodarstw i 16% gruntów), Wieniawa (ubytek 12% gospodarstw i 21% gruntów).

W 2002 roku udział gospodarstw rolnych w których prowadzona była działalność pozarolnicza (z wyłączeniem gospodarstw z dochodami z tytułu działalności stricto rolnej, pracy najemnej, rent i emerytur, innych dochodów nie związanych z działalnością pozarolniczą) wynosił 10,29%, w 2010 roku – 14.91%.

Głównym problemem obszaru jest przewaga gospodarstw niskotowarowych oraz nadwyżki siły roboczej w gospodarstwach rolnych, gdzie pracują osoby o często niskich kwalifikacjach. W obliczu spadku rentowności i opłacalności działalności rolniczej, coraz więcej osób pracujących w gospodarstwach rolnych jest zmuszonych do szukania zatrudnienia poza rolnictwem lub tworzenia działalności gospodarczych nierolniczych.

Szczególne znaczenie na tym terenie może mieć rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego z uwagi, iż część obszaru LGD należy do tzw. zagłębia paprykowego, z którego pochodzi 80% krajowej uprawy papryki ale także stąd też pochodzą znaczne uprawy owoców i warzyw trafiające nie tylko na rynek lokalny. W gminie Przytyk – od której pochodzi nazwa produktu tradycyjnego „Papryka Przytycka” zarejestrowanego na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi – usytuowane zostało Centrum Dystrybucji i Przetwórstwa Rolnego. Powstała infrastruktura ma

ulepszyć proces dystrybucji i przetwórstwa produktów rolnych poprzez wykorzystanie atrakcyjnego położenia terenu. Celem na przyszłość jest powołanie grupy producenckiej działającej i inwestującej na terenie Centrum. Istnienie Centrum ma generować powstanie lub rozwój lokalnych firm mogących świadczyć różnorodne usługi, a co za tym idzie nowe miejsca pracy także w gminach ościennych.

Słuszny jest ogólny pogląd, iż rolą obszarów wiejskich jest nie tylko zabezpieczenie surowców żywnościowych ale także realizacja jego wielofunkcyjnego charakteru. Dla mieszkańców obszarów wiejskich rolnictwo przestaje mieć znaczenie jako główne źródło dochodu. Coraz większy nacisk kładzie się na scalanie gospodarstw rolnych w większe struktury powierzchniowe zapewniające lepsze dochody, większą wydajność rolną. Dąży się do włączania rolnictwa w działania na rzecz ochrony środowiska, co znacząco zwiększy możliwości aktywizacji wiejskich społeczności lokalnych, a także przyczyni się do dywersyfikacji źródeł dochodu. Wśród tych funkcji do ważniejszych należy: zarządzanie zasobami ziemi, utrzymanie bioróżnorodności, kształtowanie warunków sprzyjających bytowaniu dziko żyjących zwierząt i roślin, zarządzanie zasobami wodnymi, wytwarzanie energii wiatrowej i wodnej, zapobieganie powodziom, utrzymanie spójności i żywotności obszarów wiejskich, a także podtrzymanie tradycji kulturowych. Takie wykorzystanie dobrodziejstw polskiej wsi było już wspierane w okresie wdrażania perspektywy UE na lata 2007 -2013.